

THE PROMOTION OF CHANCE EQUALITY AND NONDISCRIMINATION IN THE ROMANIAN EDUCATION SYSTEM

Ovidiu Florin Toderici

Assoc. Prof., PhD, "Vasile Goldiș" Western University of Arad

Abstract: The school, itself, represents a context in which equality is an elementary value, ensuring through promoted policies equal access to educational programs. However, like the family, school can play a major role in strengthening gender differentiation, emphasizing traditional roles, but also being the place where labels are made. Thus, we can consider that school can influence and contribute to inequalities and, consequently, to segregation regarding professional choices. Preventing and modifying these facts is a challenge with many obstacles because stereotypes tend to resist change and are, generally speaking, unconscious processes.

Keywords: equal opportunities, non-discrimination, educational system.

1. Politici de egalizare a șanselor în educație

Egalitatea de șanse înțelege ca un drept, un concept ori un principiu semnifică libertatea oricărei ființe umane să-și dezvolte capacitățile personale, să aleagă fără limitări impuse de roluri stricte, modul său personal de participare la viața economică și de promovare socială, fără deosebire de origine etnică, sex, religie, vârstă, dizabilități, profesie, rol; șansa fiind înțeleasă ca posibilitate de succes sau de reușită, de care au nevoie oamenii în existența lor.

Legislația europeană și cea românească consacră principiul egalității între cetățeni, promovând egalitatea șanselor și eliminarea discriminării în domeniul muncii, în educație, sănătate, cultură, informare, politică, participare la decizii, acces la servicii și altele. În art. 2 (4) din Legea Educației Naționale în mod explicit se prevede că „Statul asigură cetățenilor României drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățământ preuniversitar și superior, precum și la învățarea pe tot parcursul vieții, fără nicio formă de discriminare”.

De fapt, egalitatea șanselor de instruire este garantată prin acte normative în aproape toate țările lumii, dar realizarea practică a acestui principiu generos continuă să fie o provocare majoră. Oferirea de opțiuni multiple pentru capacități și aptitudini diferite, în funcție de nevoile specifice ale fiecăruia este susținută de politicile de egalizare a șanselor în scopul combaterea excluziunii, a selecției exacerbate, dar și a omogenizării, căci diferențele individuale între elevi pot constitui o sursă de bogăție și diversitate, și nu o problemă.

Însă promovarea politicilor educaționale este insuficientă, căci există o serie de factori de risc, induși de caracteristicile individuale ale copiilor, ale mediului socio-familial și școlar, ale grupurilor sociale din care fac parte copiii etc. care condiționează exercitarea egalității șanselor în educație.

2. Factori de risc în înfăptuirea politicilor de egalizare a șanselor

2.1 Atitudinea față de diversitate

Educația pentru diversitate este un răspuns la pluralismul de toate felurile cu care ne confruntăm. Pluralitatea face viața mai provocatoare și mai interesantă, dar totodată și mai

complicată. Esențial este ca prin devenirea noastră să putem fi în măsură să recunoaștem și să ne asumăm beneficiile acestei diversități și multiplele perspective pe care ni le oferă. Se apreciază că bogăția potențială pe care o pune la dispoziție pluralismul unei comunități se obiectivează direct proporțional cu diversitatea caracteristică spațiului ei, dar mai ales cu interesul și abilitatea membrilor ei de a promova alteritatea, adaptabilitatea, creativitatea, discriminarea pozitivă a diferenței, parteneriatul și co-evoluția. Dacă diversitatea este o trăsătură incontestabilă a secolului XXI, atunci atitudinea față de diversitate trebuie să reprezinte o prioritate în educație.

Este necesar acest lucru pentru a evita indiferența sau eludarea realității privind existența și universalitatea diversității, dar și pentru a depăși toleranța pasivă care, mai devreme sau mai târziu, creează condiții ca deosebirea să devină o justificare a discriminării. O asemenea situație poate exista în comunitățile școlare unde diferitele persoane ori grupuri trăiesc în același spațiu, dar nu vin în mod necesar în contact unele cu altele, astfel că deosebirile pot fi apreciate adesea negativ, nefiind acceptate sau valorificate. Din această perspectivă, în mediul școlar, în categoria copiilor defavorizați pot fi incluși elevii care provin din familii monoparentale sau orfani de ambii părinți, copiii ai căror părinți sunt șomeri, ori au grave probleme de sănătate sau un comportament imoral, cei care locuiesc în zone izolate sau îndepărtate și a căror școlarizare depinde de existența unui mijloc de transport, copiii de etnii diferite, copiii care se integrează cu greutate în colectivul clasei de elevi. Practica educațională contemporană trebuie determinată de noi standarde, care o direcționează spre a gândi, a acționa, a forma în contextul unei relații, ce implică receptivitate față de adevărul celoralți, el putând deveni propriul nostru adevăr. Valorificarea diversității permite recunoaștere, apreciere și eliminarea oricărei forme de discriminare, prin transformarea persoanelor care populează spațiul educogen în „oameni pentru dialog”.

Rolul școlii, prin oferta de învățare mai flexibilă și mai receptivă la dimensiunea relațională a câmpului formativ este de a-i învăța pe tineri cum să conviețuiască într-o lume marcată de diferențe lingvistice, culturale sau sociale, prin identificarea și însușirea valorilor care îi unesc, prin deschidere față de principiul interdependenței și prin respingerea dezinteresului ori a indiferenței, ca forme ale discriminării.

Școala, percepută ca agent de socializare, are rolul de a oferi nu doar o educație academică, ci și acela de a-i învăța pe copii despre propriul cod cultural, prin transfer cultural între generații. Responsabilitatea exercitării acestui rol este sporită, direct proporțional cu gradul de eterogenitate al grupul implicat în procesul educațional, în egală măsură copii, tineri, adulți. Contactul cu valorile și normele culturii dominante prezentate și oferite elevilor spre a și le însuși, cât și spre a le practica pentru a reuși în plan social, implică riscul generării unei atitudini discriminatorii în demersul formativ. A forța aderarea necondiționată la regulile majorității și renunțarea la elemente specifice propriei culturi poate explica abandonul și eșecul școlar.

Asemenea societății, școala și clasa de elevi sunt comunități caracterizate prin diversitate. Claude Levi-Strauss, antropolog și etnolog francez susține că a descoperirea celuilalt, înseamnă a descoperi relația și nu barierele. Reevaluarea priorităților școlii contemporane prin prisma acestei paradigme dezvoltă o intervenție bidimensională.

Dimensiunea de tipul cunoștințe pune problema aprofundării cunoașterii despre ambianță, despre celălalt, despre sine; problema recunoașterii și depășirii a punctelor de vedere unilaterale, a prejudecăților în demersul cognitiv. Cealaltă dimensiune, cea de tip relațional, cere abordarea realității prin prisma dezvoltării unor relații intragrupale, dar și între ceea ce se învață la școală și ceea ce se trăiește dincolo de zidurile școlii. Un bagaj fix de cunoștințe și deprinderi nu este suficient, după cum și cunoașterea identității celuilalt doar pentru a-l zăvorî în ea este de neconceput. Acumularea de informații noi, face posibilă reorganizarea conduitei. Dacă omul s-ar caracteriza doar prin simțul realității, atunci progresul în cunoaștere ar face posibile salturile

informaționale. Dar simțul eficienței, nevoia de satisfacții, mulțumire de sine valorifică plusul de cunoaștere în reorientarea conduitei omului.

2.2 Mentalități

Școlile pot fi locul optim pentru perfecționarea gestionării diversității, prin situarea pe noi coordonate a identității adultului implicat în procesul educațional, în raport cu așteptările sociale față de resursele umane antrenate în acest proces. Complexitatea relațiilor specifice câmpului educațional sau a celor care se stabilesc între acesta și alte subsisteme sociale, în plan sincron și diacronic, cer claritatea conturării elementelor de natură obiectivă sau subiectivă relaționate, în virtutea principiului eficienței, al plusului de limpezime și pentru eliminarea ambiguităților regretabile. De aceea profesorii au nevoie să fie corect formați, să ia în considerare condițiile sociale și nevoile elevilor și să își conștientizeze propriile prejudecăți ori stereotipuri.

Prejudecățile, ca păreri nefundamentate, idei preconcepute formate înaintea unei analize concrete și raționale, ca un fel de date emoționale dobândite încă din copilărie se pot obiectiva în timpul acțiunilor persoanei sub forma discriminării, marginalizării mărinđ în acest fel lista amenințărilor la adresa punerii în aplicare a principiului egalității șanselor în educație.

Conștienți de faptul că a face presupuneri despre cine și cum sunt ceilalți este mai ușor decât a încerca să-i cunoaștem, profesorii au responsabilitatea prevenirii ori a diminuării impactului periculos al prejudecăților, care pot crește tensiunile și pot diviza grupurile, prin conștientizarea, recunoașterea și gestionarea propriilor prejudecăți, dar și prin gestionarea prejudecăților care sunt vehiculate în spațiul educațional, acolo și atunci când, neavând informații reale complete, suntem tentați să apelăm la prejudecăți, spre a completa lacunele în cunoaștere și înțelegere.

Prejudecățile persoanelor nu pot fi înlăturate prea ușor, dar ceea ce se poate schimba este ceea ce fac oamenii cu ele. În stabilirea obiectivelor și anticiparea competențelor vizate spre formare și dezvoltare pentru activitățile din școală, profesorii vor include acceptarea că fiecare persoană este importantă și valoroasă în unicitatea ei; acceptarea egalității în drepturi și valori; acuzarea discriminării; cunoașterea reciprocă și comunicarea între persoane diferite; co-organizarea, colaborarea și ajutorarea reciprocă; compararea și schimburile culturale, de idei; acceptarea criticii mutuale; luarea deciziilor consensuale.

Asemenea prejudecăților, stereotipurile sunt scheme, șabloane de prezentare a realității sub forma de credințe ori gânduri împărtășite despre un anume grup uman și cuprind un ansamblu de caracteristici care îl rezumă în termeni de maniere, obiceiuri, performanțe etc., simplificând realitatea. Copil sau adult, unii folosesc stereotipurile grupului din care fac parte pentru a se simți mai puternici, superiori, iar alții pentru că este mai ușor să etichetezi presupunând, decât să ajungi să cunoști cu adevărat pe cineva.

2.3 Profesorii

Adesea, stereotipurile au rolul de a explica și a justifica atitudinile și comportamentele pe care le avem față de ceilalți. Eticheta este o descriere pozitivă sau negativă, succintă a comportamentului, a felului de a fi al unei persoane, cu efect de întărire a acestuia. Teoria etichetării afirmă că un comportament „problemă” este acel comportament care a fost etichetat drept problematic, deci actul etichetării este cel care creează problema și nu indivizii. Etichetele, în mod curent, emană de la o persoană cu autoritate; de exemplu, un profesor, un părinte sau o persoană importantă, care dacă repetă și consolidează eticheta, aceasta devine ferm asociată unui individ. Ba mai mult, persoana poate ajunge să le accepte, să le interiorizeze și să creadă că sunt adevărate. Folosirea de către profesori a experienței anterioare proprii pentru a eticheta elevii, îi conferă acesteia conotația de risc, de amenințare a posibilității egalității șanselor pentru elevi în primul rând, dar și pentru calitatea actului didactic și educațional. Atunci când un profesor se întâlnește o nouă

clasă, el va tinde să împartă elevii clasei în: elevi „buni”, fiind vorba de cei care sunt conform așteptărilor sale, „răi” și cei „care nu se remarcă”.

Efectele posibile ale blocării în etichetare influențează interacțiunea viitoare dintre profesori și elevi devenind un filtru de interpretare a comportamentului elevilor, care este posibil să fie preluat și de alți copii sau profesori; determinându-le așteptările, atitudinile și comportamentul relațional. Șanse egale pentru reușita școlară a copiilor și a tinerilor, cât și pentru potențarea disponibilității tuturor față de școală depinde de prevenirea, diminuarea ori înlăturarea etichetării și a efectelor nedorite ale acesteia prin centrarea pe acțiunile elevului și nu pe persoana sa; încurajarea schimbării benefice a comportamentelor; evidențierea progresului individual al elevului fără compararea sa cu ceilalți; conștientizarea efectelor etichetării cu folosirea, după caz, a etichetării pozitive.

Pentru că unii părinți nu mai oferă sprijin suficient, sigur sau potrivit, școala trebuie să-și extindă misiunea și, în mod explicit, să contribuie și la dezvoltarea competențelor emoționale și sociale ale copiilor, pentru a asigura pentru toți tinerii șansa reușitei în viață. Respingerea schimbării rolului profesional dincolo de îndatoririle tradiționale, ori a efortului de implicare mai amplă și mai diversificată a reprezentanților comunității în viața școlii, generează noi obstacole pentru îndeplinirea menirii actuale a sistemului educațional. Și nu în ultimul rând, promovarea accesului egal al elevilor la programele educaționale depinde de preocuparea directă a profesorilor față de managementul de sine, bazat pe autocunoaștere. O cunoaștere de sine tot mai bună ar putea fi calea menținerii echilibrului în relația persoană – alteritate, căci oamenii cu o cunoaștere de sine corectă, tind să aprecieze corect pe celălalt. Ori de câte ori profesorul reacționează în anumit fel față de un elev, toți ceilalți elevi din clasă învață o lecție. Această perspectivă presupune folosirea ocaziilor care se ivesc în timpul orelor, dar și în activitățile extracurriculare, pentru educarea emoțională și cea morală.

2.4 Părinții

În literatura de specialitate și uneori în practica educațională se ilustrează faptul că familia și școala sunt parteneri tradiționali implicați în educația copiilor, iar atitudinea și acțiunile lor au cu certitudine un impact puternic – mai mult sau mai puțin benefic. Părinții sunt primii profesori, iar familia este prima școală care determină cursul existenței copilului. Familia este prima echipă din care face parte o persoană, acolo are prima experiență ca membru al unui colectiv și tot acolo deprinde sau nu deprinde primele aptitudini necesare pentru activitatea prin cooperare. Dar familia este parte integrantă a unei rețele de grupuri formale și informale: biserică, prieteni, vecini, grupuri ocupaționale, asociații etc. Exercițiul apartenenței și al activității în aceste grupuri ghidează asumarea zi de zi a diverselor roluri, care pe parcursul vieții se ajustează permanent, imprimă un anumit fel de comportament, anumite credințe, atitudini, roluri, prejudecăți, stereotipii, judecăți de valoare. Toate acestea construiesc temeiul unei racordări mai mult sau mai puțin consonante cu sistemul educațional, cu efecte de lungă durată.

Încă de la debutul școlar al copilului, dar și pe parcursul școlarizării există riscul coliziunii valorilor cu care copilul vine înzestrat de familie și cele cu care se întâlnește în școală. Diagnoza relației școală-familie pentru un parteneriat benefic este instrumentul școlii care își gândește responsabil menirea, după cum absența acestor preocupări lasă loc inegalităților, segregării, eșecului și abandonului școlar.

Familia contemporană se caracterizează prin modificări de statusuri și roluri, mai mult ca oricând este necesară ajustarea periodică a rolului de părinte. Viața de familie nu oferă întotdeauna sprijin sigur pentru copii. Însuși conceptul de „familie” este în schimbare, la fel ca misiunea sa socială. Dezinteresul școlii față de aceste modificări sau o atitudine de neutralitate capătă

dimensiunea unei erori strategice, căci succesul școlar și social al tânărului și în egală măsură al învățământului necesită o funcționare omogenă a tuturor factorilor generatori de educație.

Parteneriatul educațional devine o prioritate a strategiilor actuale care vizează calitatea și eficiența educației românești. În societatea care are ca trăsătură constantă schimbarea, alături de celelalte subsisteme sociale, învățământul își asumă progresiv o nouă paradigmă a funcționării și evoluției sale. Acest fapt devine posibil pe măsură ce se cristalizează o constelație de valori pentru școală, se elaborează strategii coerente pe termen mediu sau lung și se precizează direcțiile prioritare, care coagulează eforturile celor implicați în parteneriatul pentru educație. Școala în calitate de promotor și facilitator al acestui parteneriat are misiunea de a promova asigurarea egalității șanselor, a spiritului civic, a transparenței și a comunicării deschise, de a promova inițiativa, participarea și responsabilitatea.

BIBLIOGRAPHY

- Amador Munoz, Luis V., del Carmen Monreal Gimeno, Maria – *Intervencion social y genero* NARCEA, S.A. DE EDICIONES 2010
- Goleman, D., *Inteligența emoțională*, Editura Curtea veche Publishing, București, 2007
- *Ghid privind integrarea temelor orizontale în cadrul proiectelor finanțate din Fondurile Europene Structurale și de Investiții 2014-2020 partea a I – a Egalitatea de șanse și de tratament*
- ****Particularisme și universalism: problematica identităților*, Institutul Intercultural Timișoara, 1998
- Perotti, A., *Pledoarie pentru intercultural*, Institutul Intercultural Timișoara, 1998
- Ploscă Gabriel, coord., Cornea Alexandra, Petreuş Ioana- *Ghid privind egalitatea de șanse și de gen în România* POSDRU/97/6.3/S/63072
- Neculau, A. (coord.), *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Editura Polirom, Iași, 1996
- Simon Rodriguez, Maria Elena - *La igualdad tambien se aprende-Cuestion de coeducacion*, NARCEA, S.A. DE EDICIONES 2010